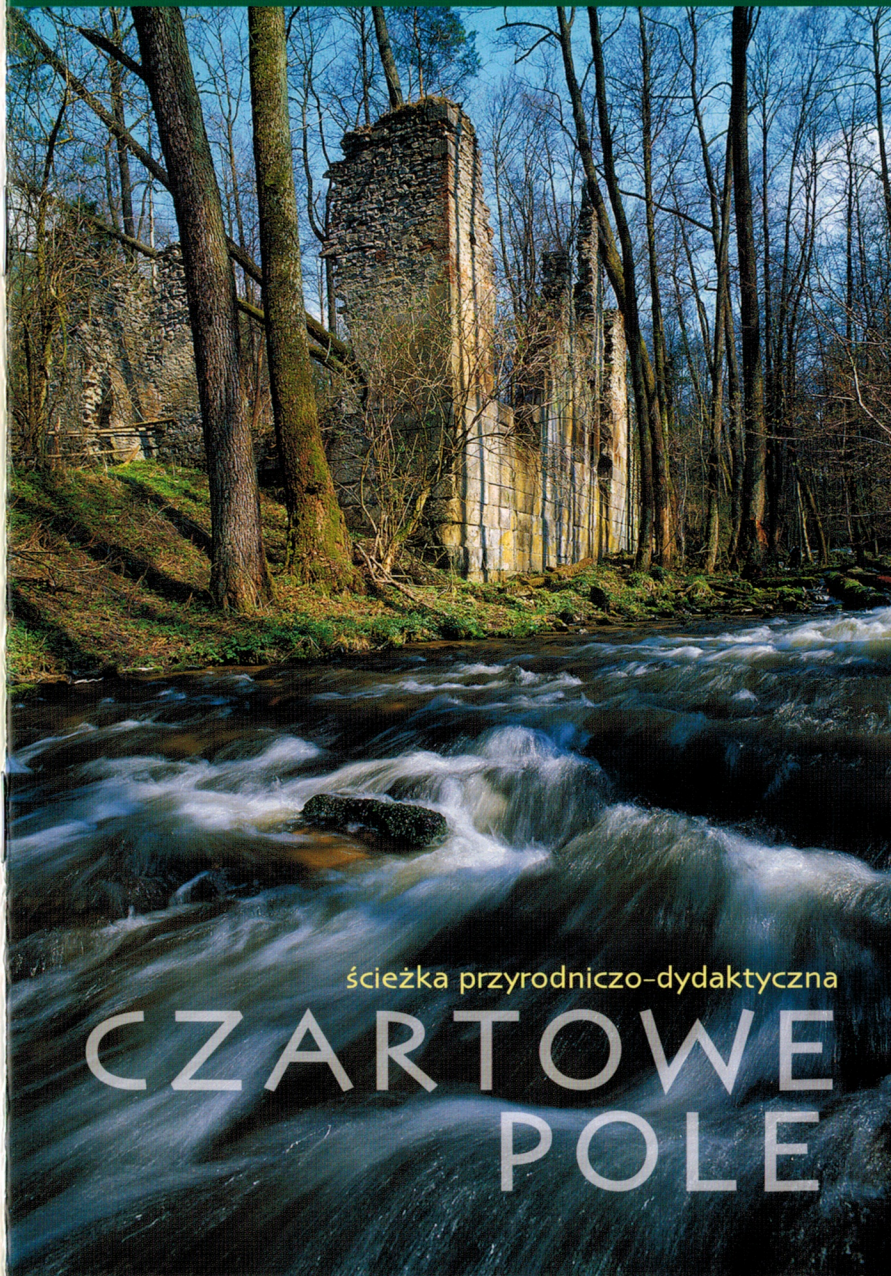

Nadleśnictwo Józefów

ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna

CZARTOWE POLE

ISBN 978-89931-28-3

DOJAZD DO ŚCIEŻKI

Zapraszamy Państwa na ścieżkę przyrodniczo-dydaktyczną biegnącą przez rezerwat „Czartowe Pole”, jeden z najpiękniejszych i najciekawszych obiektów przyrodniczych Roztocza. Na jej trasie o długości ok. 1,4 km możemy zapoznać się z niezwykleymi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i historycznymi tego rezerwatu. Początek ścieżki znajduje się na leśnym parkingu usytuowanym koło wsi Hamernia za mostem na rzece Sopot. Po przejechaniu wsi i mostu zobaczymy go po prawej stronie. Dla jadących od strony Suśca będzie on po lewej stronie drogi przed mostem. Tutaj znajdziemy drewniane stoły i ławki oraz miejsce na ognisko. Leśnicy ustawili też kilka tablic edukacyjnych, z którymi warto się zapoznać zanim wyruszymy na trasę. Jej przebieg na lewym brzegu rzeki ma 2 warianty: ścieżkę główną, biegnącą wierzchołową przez bór sosnowy oraz ścieżkę dolną, biegnącą urwistym brzegiem Sopotu. Ta część ścieżki wyposażona jest w drewniane pomosty z poręczami oraz schody na stromych podejściach i zejściach.

Śródleśny parking na początku ścieżki

Drogi turysto, przebywając w rezerwacie „CZARTOWE POLE” na trasie ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej przestrzegaj obowiązujących tu zasad:

- **Nie rozpalaj ognisk**
- **Nie niszczy roślin i drzew, nie zrywaj roślin chronionych**
- **Nie hałasuj**
- **Nie zaśmiecaj terenu rezerwatu**
- **Parkuj i biwakuj wyłącznie w miejscach wyznaczonych**

Drewniany pomost nad brzegiem Sopotu w rezerwacie

PARK KRAJOBRAZOWY PUSZCZY SOLSKIEJ

Utworzony został 11 maja 1988 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zamościu. Zajmuje on powierzchnię 28 980 ha, z czego 7 675 ha leży w woj. podkarpackim, pozostała część w woj. lubelskim. Park swym zasięgiem obejmuje zwarty kompleks borów sosnowych, ciągnących się od krawędzi Roztocza przez Kotlinę Sandomierską, aż do doliny rzeki Wirowej i środkowej Tanwi. Głównym walorem parku nie są drzewostany, lecz bardzo liczne śródleśne torfowiska, bagna i bory bagienne.

Osobliwością geologiczną jest krawędź Roztocza, widoczna na powierzchni ziemi w postaci progów skalnych. Jest ona częścią granicy tektonicznej biegnącej przez Polskę z południowego wschodu na północny zachód, rozdzielającej Europę Zachodnią o pofałdowanych strukturach geologicznych od platformowej Europy Wschodniej. Ścisły związek z historią geologiczną ma sieć rzeczna tego terenu. Biorą tu początek takie rzeki jak: Różaniec, Szum, Niepryszka, Sopot, Jeleń i Potok Łosiniecki.

Najpiękniejsze i najciekawsze pod względem zróżnicowania szaty roślinnej fragmenty dolin objęte zostały ochroną w rezerwach: „Czartowe Pole” i „Nad Tanwią”. Gleby parku są ubogie, o charakterze bielicowym i bagiennym. Mało przepuszczalne podłoże powoduje, że cały teren Parku poza suchymi pagórkami jest podmokły i stanowi ogromny rezerwuuar wodny, regulujący całokształt stosunków wodnych w rejonie Tanwi.

Szate roślinną tworzą tu rozległe bory sosnowe z domieszką świerka, jodły, rzadziej dębu szypułkowego, brzozy i innych gatunków. W stosunkowo monotonnej florze występuje wiele roślin rzadkich i chronionych tj.: widłak jałowcowaty, goździsty, spłaszczony i wroniec, rosiczka okrągłolistna, storczyki, lilia złotogłów, buławnik wielkokwiatowy, śnieżyczka przebiśnieg, itp. Bogata jest również fauna Parku. Z rzadkich gatunków występują tu: bocian czarny, orlik krzykliwy, bielik, gadożer, nietoperze, wydra, bóbr, wilk i ryś.

Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej jest licznie odwiedzany przez turystów i wycieczki szkolne. Przez najciekawsze tereny wytyczono szlaki turystyczne i ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne.

Obelisk - miejsce pamięci narodowej

MIEJSCE PAMIĘCI NARODOWEJ

Po rozpoczęciu wędrowki warto zwrócić uwagę na obelisk opatrzony opisem: „Tu czerpaliśmy siły i zdrowie, by nadal służyć Ojczyźnie” - Szkoła Podchorążych Sanitarnych 5VII-12VIII 1931 r. Pomnik ten wybudowany został w 1931 r. przez żołnierzy przebywających na letnich manewrach. Znajdujące się na cmentarzysku symboliczne mogiły upamięniają partyzantów poległych podczas walk w 1943 r. Pochowano tu „Miszkę Tatarą” - Umera Achmołę Atamanowa, dowódcę oddziału partyzanckiego z GL, który poległ 1 czerwca 1943 r. podczas ataku na hitlerowską ekspedycję karną w Józefowie. W oddzielnej mogile pochowano „Korsarza” - Hieronima Mięca z józefowskiego oddziału ZWZ-AK. Ciężko ranny w lesie Dębówce, zmarł 4VIII 1943 r. w partyzanckim obozie podczas amputacji ręki. Po wojnie ciała partyzantów zostały ekshumowane.

Bór sosnowy na wierzcholinie

BÓR

Kolejny etap ścieżki prowadzi przez charakterystyczne dla Puszczy Solskiej fragmenty siedlisk boru mieszanego świeżego i boru świeżego. Gatunkiem dominującym w drzewostanie jest sosna zwyczajna. Warstwę runa stanowią min.: borówka czarna, wrzos, siódmaczek leśny, szczawik zajęczy. W podszyciu występuje kruszyna i jałowiec.

Bór to dawna ludowa nazwa lasu składającego się z wiekowych drzew. Współcześnie przyjęta jest głównie do określenia drzewostanów z przewagą gatunków drzew iglastych. W zależności od warunków siedliskowych mamy różne typy borów: suche - na ubogich glebach piaszczystych, świeże - z domieszką brzozy, porastające nieco żyzniejsze gleby piaszczyste, mieszane - na glebach wilgotnych, bagienne - z karłowatą sosną na glebach torfowych.

Bór jodłowy na skłonie doliny Sopoty

RUINY PAPIERNI

Podczas schodzenia w dół po drewnianych schodach, zobaczymy piękne fragmenty lasu mieszanego świeżego, w którym dominującym gatunkiem jest jodła pospolita. Pojedyncze egzemplarze jodeł w rezerwacie osiągają wiek 120-160 lat, a ich średnica na wysokości 1,3 m dochodzi do 120 cm.

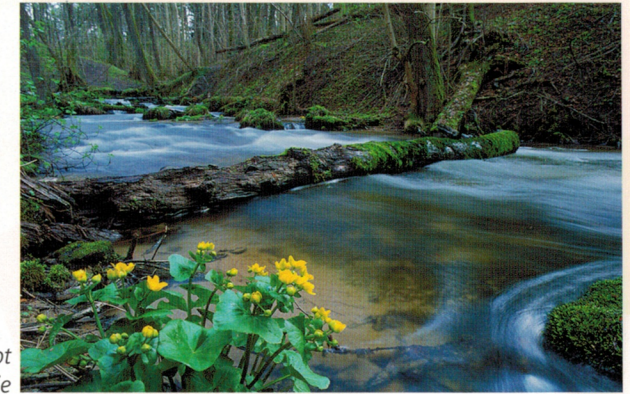
Niebawem przechodzimy obok pozostałości dużego niegdyś zakładu przemysłowego Ordynacji Zamojskiej, wybudowanego w XVII wieku. W latach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego zakład ten był dzierżawiony początkowo przez Lejbusia Kahana, następnie Całę Waxa - właściciela drukarni hebrajskiej w Józefowie. Po śmierci Waxa dzierżawili go jego synowie. W latach trzydziestych XIX w. produkowano ok. 4000 ryz papieru, co stanowiło 80% całej produkcji w guberni lubelskiej. W bogatym asortymencie było aż 9 gatunków papieru, min.: pakowy, drukowy, kancelaryjny i stemplowy. Do upadku papierni przyczyniła się bezpośrednio powódź w latach: 1849 i 1870, a także pożar w 1883 r. Z powodu ogromnych zniszczeń odbudowa zakładu okazała się nieopłacalna.

*Zejscie ze ścieżki głównej
w dolinę Sopotu*

Ruiny dawnej papierni

*Rzeka Sopot
w rezerwacie*

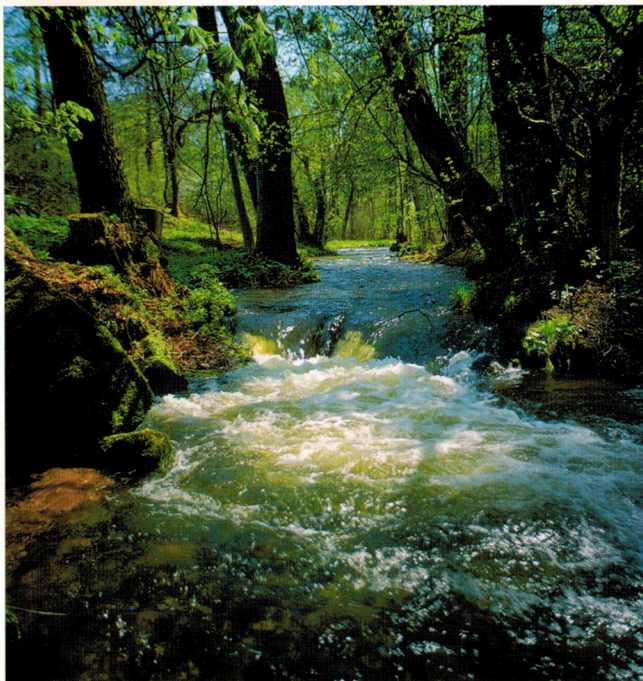
REZERWAT „CZARTOWE POLE”

Rezerwat krajobrazowy o pow. 80,07 ha, utworzony Zarządzeniem nr 236 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z 21.07.1958 r. Nazwa „Czartowe Pole” pochodzi od legendy głoszącej, że kiedyś „jeno czarci tam hasali” i odnosi się do śródleśnej polany.

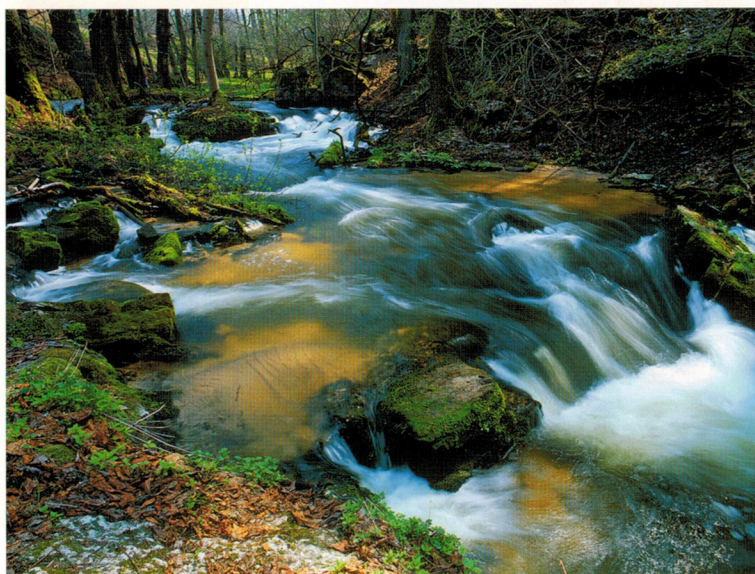
Rezerwat utworzono w celu zachowania w stanie naturalnym krajobrazu malowniczo ukształtowanego odcinka doliny potoku Sopot w miejscu jego przełomu przez strefę krawędziową Rostocza Środkowego. Dolina ta powstała na skutek wymycia piaszczystych utworów czwartorzędowych aż do trzeciorzędowego podłoża kredowego. Nierówności tego podłoża i jego duża odporność na erozję wodną spowodowały utworzenie licznych, nieregularnych i niewielkich wodospadów. Dno doliny porasta łęg jesionowo-olszowy, a partie położone nieco wyżej wilgotny bór mieszany z panującą tu jodłą i świerkiem oraz występującą stosunkowo nielicznie sosną. Zbiorowiskiem najbardziej rozpowszechnionym na terenie rezerwatu jest porastający niższe skłony doliny jodłowy bór mieszany o dużym udziale jodły i mniejszym świerka. Ku wierzchowinie ten typ lasu przechodzi stopniowo w suboceaniczny bór świeży, natomiast wierzchowinę zajmuje sosnowy bór mieszany. Na uwagę zasługuje bogactwo florystyczne rezerwatu, którego brak jest w jego sąsiedztwie.

Rezerwat „Czartowe Pole” prawie w całości pokryty jest naturalnie ukształtowanymi zespołami roślinnymi. Zastosowano w nim dwie formy ochrony - częściową i ścisłą. Na uwagę zasługuje bogactwo florystyczne rezerwatu, na terenie którego stwierdzono 394 gatunki roślin naczyniowych, a wśród nich 17 gatunków podlegających ochronie ścisłej i 10 częściowej, 81 gatunków mszaków oraz licznie występujące porosty.

Osobliwością rezerwatu są także ruiny zabytkowej papierni, funkcjonującej tu w latach: 1741-1883 w dobrach Ordynacji Zamojskiej.

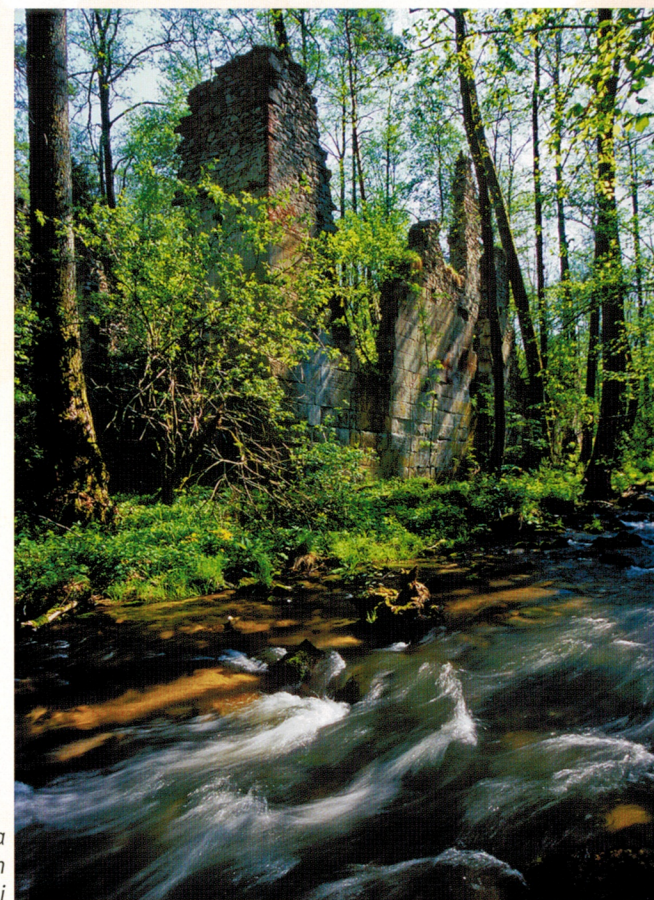
*Rwący nurt
rzeki Sopot*

Wodospady zwane „szumami” na progach skalnych

SOPOT – GÓRSKA RZEKA

Sopot jest rzeką IV rzędu i wypływa ze źródła w Husinach (pomnik przyrody), położonego na wysokości 293,5 m n.p.m. W górnym biegu rzeka płynie po południowym skłonie Roztocza i przełamuje się przez jego strefę krawędziową. Uchodzi z prawej strony do Tanwi. Sopot na całej swej długości przyjmuje tylko pięć niewielkich dopływów; wszystkie w roztoczańskiej części dorzecza. Dno doliny jest wąskie, nie przekraczające 50-100 m szerokości. Na spękanym piaskowcu trzeciorzędowym utworzyły się tu liczne wodospady o wysokości do 50 cm. Dzięki dużemu spadkowi koryta oraz liczным progom rzeka nabiera charakteru bystrego górskiego potoku. Dogodne warunki życiowe znalazły w niej lipienie i pstrągi potokowe - ryby charakterystyczne dla czystych strumieni górskich.

*Rzeka
koło ruin
papierni*

ŁĘGI I OLSY

Ostatni etap naszej wędrówki prowadzi po granicy rezerwatu. Mijamy najbardziej typowe dla niego naturalne lasy łęgowe i olszowe. Zajmują one siedliskaszczepne, okresowo zalewane lub podtapiane, o dużych wahaaniach poziomu wody gruntowej w ciągu roku. W drzewostanie gatunkami panującymi i współpanującymi są dąb i jesion, a w domieszkach występują: wiąz, jodła, wór, klon, lipa, topola, olsza, grab, brzoza i wierzba. Gatunki podsztywnośdreprezentuje dziki bez, głóg, trzmielina, dereń, leszczyna, kruszyna. Wszędzie spotkamy gatunki różnicujące, jak: bluszcz kurdybanek, nawłək, późna i ziarnopłon wiosenny.

Zbocza doliny drasta bór mieszany z udziałem jodły i świerka. W bogatym runie znajdziemy wiele charakterystycznych dla tego typu siedliskowego roślinęjak np: szczawik zajęczy, gajowiec żółty, przylaszczka pospolita, borówka, a czarna, borówka brusznica, malina właściwa, miódunka śmia, nareca, rca krótkoostna, pokrzywa zwyczajna oraz widłaki.

Paprotka na pniu olchy

Jedna z tablic na ścieżce

Okazale olchy na dnie doliny

Zima w rezerwacie ma niezwykły urok

Ruiny papierni pod śniegiem

Nadleśnictwo Józefów ul. Leśna 46, 23-460 Józefów, tel. 84 687 80 05
e-mail: jozefow@lublin.lasy.gov.pl www.jozefow.lublin.lasy.gov.pl

tekst: Iwona Wiechowska, zdjęcia: ©Wiesław Lipiec, grafika i skład: Maciej Lipiec

Wydawnictwo Lipiec ul. Jasna 5/6, 22-470 Zwierzyniec, tel/fax (84) 687 22 09, e-mail: lipiephoto@pra.onet.pl www.lipiephoto.pl